

Fri Tid inom hemtjänsten

Bakgrund

På utredningsenheten för äldre och funktionsnedsatta arbetar kommunens biståndshandläggare. Socialförvaltningen arbetar med att på olika sätt förenkla biståndshandläggningen och minska administrationen. Inte minst är detta viktigt på grund av att utredningsenheten i perioder har präglats av underbemanning till följd av svårigheter att rekrytera biståndshandläggare.

Syftet med att förenkla biståndshandläggningen är att handläggarkompetensen ska kunna användas där den behövs som bäst. Många gånger innebär även en förenklad handläggning en förenkling för kommuninvånarna.

Ett första led i förenklad handläggning var när service utan bistånd började tillämpas inom hemtjänsten för personer över 67 år och upp till 6 timmar per månad i Västerviks kommun i början av 2016. Därefter fortsatte möjligheterna till ytterligare förenklingar av handläggningen av hemtjänst att diskuteras. En utgångspunkt i diskussionerna var följande kategorisering av handläggarnas arbete gällande hemtjänst:

1. Nya brukare som inte har några insatser sedan tidigare. Här går det utifrån rättsläget inte att förenkla när det gäller omvårdnad. För service är det dock möjligt, då beslut kan fattas enligt befogenhetslagen (vilket redan är genomfört i Västerviks kommun).
2. Brukare som har hemtjänstinsatser sedan tidigare, men som behöver fler insatser. Här skulle det vara möjligt att förenkla om biståndsbeslutet innefattade ”större” insatser (rambeslut) som gjorde att det inte krävdes nya insatser vid förändrade behov. Dock pågår ett arbete med att införa individens behov i centrum (IBIC), vilket kan förändra insatsutbudet inom hemtjänsten. Därmed kan denna möjlighet behandlas i anslutning till framtagande av nya riktlinjer för biståndshandläggning.
3. Brukare som redan är beviljade rätt hemtjänstinsatser, men som behöver justerad tid. Här finns det möjlighet att förenkla genom att ta bort den beviljade tiden och bara utgå från utförd tid.

Socialförvaltningen fortsatte att utreda möjligheterna gällande kategori 3. Den modellen fick namnet ”Fri Tid”.

Fri Tid

Vid en omvärldsanalys hittades inga andra kommuner där Fri Tid tillämpas, därmed inte sagt att det inte kan finnas någon.

Den detaljstyrning av beviljad tid som infördes 2010 skedde mot bakgrund av att kommunen då hade övertaligheter av undersköterskor. Den beviljade tiden utgjorde då maxtaget för respektive brukare inom hemtjänsten, vilket borgade för att den utförda tiden inte översteg den beviljade

tiden. De senaste åren har istället en begynnande undersköterskebrist börjat skönjas, vilket minskar behovet av detaljstyrning av beviljad tid. Därmed torde det vara mindre risk att den utförda tiden ökar även om Fri Tid införs. Dessutom är kommunen i färd med att införa IBIC, vilket rimmar mycket väl med Fri Tid. I och med att IBIC så tydligt fokuserar på varje brukares behov och mål med insatserna så saknas utrymme att utföra tid som inte har med brukarens behov och mål att göra, oavsett om Fri Tid används eller inte.

Nedanstående fördelar respektive farhågor med Fri Tid identifierades:

Fördelar

- Minskad administration, både för handläggare och för utförare, då inga nya papper, blanketter, registreringar, telefonsamtal eller möten behövs om en brukare behöver förändrad tid för befintliga insatser. Detta är även en fördel för brukarna.
- Minskad detaljstyrning.
- Ökad möjlighet för utförare och brukare att påverka planering och utförande, vilket kan leda till ökat engagemang och ökad delaktighet.
- Frigjord handläggartid som kan användas till uppföljningar. På så kan det säkerställas att den enskilde får det stöd som han eller hon behöver.

Farhågor

- Den utförda tiden ökar på grund av att det inte finns något maxtak. Dock är det sällan som handläggare inte beviljar mer tid om anmodan om det inkommer från verksamheten. Därmed kan det tyckas vara en onödig administration att justera beviljad tid. Dessutom gör bristen på undersköterskor tillsammans med IBIC, som nämnts ovan, att det inte är självklart att det går att utöka den utförda tiden. Om det däremot blir så att den utförda tiden utökas genom att utbildad personal anställs av någon leverantör så är det ett kvalitetsproblem som behöver följas.
- Att den utförda tiden minskar på grund av att utbudet av personal styr brukarnas behov av tid. Vid brist på undersköterskor kan dock detta vara svårt att förhindra även med dagens modell.
- Svårare att planera personaltiden för verksamheten då det inte finns en detaljbedömd beviljad tid att utgå ifrån. Utförarna får ett utökat ansvar att göra bedömningar gällande planeringen av tid.
- Att vissa medarbetare kan utföra mer tid hos brukare där de tycker att det är ”trevligt” att vara. Det skulle kunna skapa ojämlikhet mellan brukare som inte är kopplade till den enskildes behov. Det blir extra viktigt att chef och planerare har insyn i de olika ärendena.

Test

Socialförvaltningen bedömde att det skulle vara intressant att genomföra ett test av Fri Tid. Testet genomfördes inom hemtjänsten i följande områden:

- Område Söder (Hjorted, Ankarsrum och Gunnebo) – cirka 80 brukare. Att testet genomfördes i hela området var en fördel, eftersom det finns en gemensam kvälls-/nattpatrull.
- Tre trelag i Område Västervik Söder (två i Västervik Söder hemtjänst och ett i Gertrudsgårdens hemtjänst)- totalt cirka 60 brukare.

Testet omfattade både ”gamla” och ”nya” brukare i ovanstående områden.

För ”gamla” brukare som redan hade hemtjänst kvarstod den tid som sedan tidigare var beviljad i Tresa, men det var den utförda tiden som gällde. Det innebar att om någon brukare behövde mer eller mindre tid för befintliga insatser så behövde inte handläggare kontaktas utan det var bara att anpassa utförandet efter det.

För ”nya” brukare som inte hade hemtjänst, men som fick det under testperioden, registrerades en beviljad schablontid som utgick från genomsnittet av utförd tid för respektive hemtjänstinsats i hela kommunen. Schablontiden gav en förenklad vägledning vid den första personalplaneringen. Att det finns en beviljad tid är också viktigt för fakturering av avgiftshandläggare och inlämning av statistik till socialstyrelsen. Schablontiden kunde överstigas eller understigas i utförandet utan att handläggare behövde meddelas, om den enskilde inte behövde fler/färre insatser.

Testet genomfördes den 1 maj till den 31 oktober. Det var viktigt att kontinuerligt, månad för månad, följa utvecklingen gällande hur timmarna för respektive brukare förändrades. Om det hade uppstått allvarliga konsekvenser för kostnadsutvecklingen hade testet behövt avbrytas i förtid.

Om brukare eller anhöriga skulle driva att mer timmar behövdes, trots att verksamheten inte tyckte det, bestämdes att ett uppföljningsmöte skulle sammankallas där både utförare och handläggare deltog.

Resultat av test

Redan vid den första uppföljningen av testet den 9 juni 2016 visade det sig att både biståndshandläggare och utförare var mycket positiva till Fri Tid.

Handläggarnas upplevelser

De handläggare som deltog i testet upplevde lättnad i att de inte längre behövde göra tidsjusteringar, även om de inte visste hur många tidsjusteringar de annars hade behövt göra om inte Fri Tid hade tillämpats.

Utförarnas upplevelser

De undersköterskor som deltog i projektgruppen upplevde en lugnare arbetsmiljö när tidspressen, som var kopplad till beviljad tid, var borta. Därigenom upplevde undersköterskorna att de kunde be brukarna tjänster av högre kvalitet.

Utförarna framförde vidare att de ibland kunde utföra mer tid hos brukarna tack vare Fri Tid. Om någon brukare exempelvis inte behövde hjälp en dag frigjordes tid som nu kunde ägnas åt andra brukare utan att utföraren tappade ersättning för att utförd tid nådde upp till maxtaget av beviljad tid. Ofta nyttjades denna frigjorda tid till aktiviteter som tidigare inte varit möjliga. Å andra sidan uppgav utförarna att Fri Tid ibland också ledde till att mindre tid utfördes hos brukare på grund av att man inte längre ”satt av den beviljade tiden”. Detta har förvisso aldrig varit meningen, men kanske har tidsfokuseringen på den beviljade tiden kunnat innebära tendenser till en föreställning om att ”all beviljad tid ska utföras”. Undersköterskorna menade att de i Fri Tid gjorde mer det som brukarna ville att de skulle göra.

Utförarna uppgav även att de inte hade sett några tecken på att mer tid utfördes hos ”trevliga brukare”.

När nya brukare tillkom fick utförarna utgå från biståndsbeslutet och schablontiden och pröva sig fram. De såg inte detta som något problem.

Statistik gällande utförda timmar

De utförda timmarna följdes månad för månad och brukare för brukare. Om en brukare under testets gång fick fler eller färre insatser togs denne bort från statistiken, vilket innebar att de som återstod var de personer som hade haft oförändrade insatser under hela testperioden. De utförda timmarna för Fri Tid jämfördes med april 2016 (basår) som var månaden innan testet började genomföras. Om en brukare fick mer utförda timmar i Fri Tid genererade detta en röd färg, om det utfördes färre timmar gav det en grön färg i statistiken.

Utifrån ovanstående premisser gjordes tidigt bedömningen att eftersom statistiken följer samma personer som har kvar samma insatser så kanske det inte hör till det normala att man blir friskare och friskare, hur mycket vi än arbetar med hemrehabilitering, utan det kanske är mer troligt att man behöver fler och fler timmars hjälp. Eftersom testet genomfördes i hela Område Söder fanns det ingenting där att jämföra utvecklingen med. Däremot pågick testet bara i tre trelag i Område Västervik Söder, vilket innebar att det var möjligt att jämföra utvecklingen i Fri Tid med de trelag som inte ingick i Fri Tid i Västervik Söder.

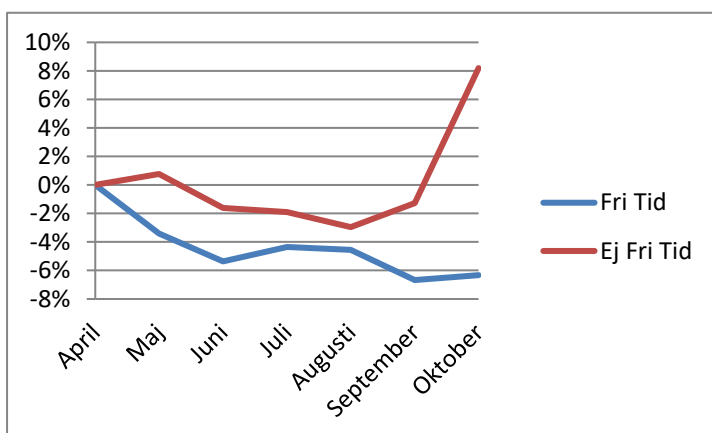
Efter att testperioden maj – oktober var slut visade det sig att utvecklingen av utförda timmar såg olika ut för olika enheter. Vissa hade utfört mindre tid (för samma brukare) i oktober än i april (innan Fri Tid påbörjades) och andra hade utfört mer tid. Totalt sett var utvecklingen av utförd tid nedanstående:

Insats	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober
Omvårdnad	1 300	1 334	1 262	1 294	1 274	1 229	1 253
Service	275	297	302	283	330	289	300
HSL	36	48	42	40	43	43	42
Summa	1 611	1 678	1 607	1 616	1 648	1 562	1 595

Således hade den utförda tiden för omvårdnad totalt sett minskat i testområdena, medan utförd tid för service respektive HSL-tid ökade. Totalt sett minskade den utförda tiden för de brukare som berördes av testet av Fri Tid.

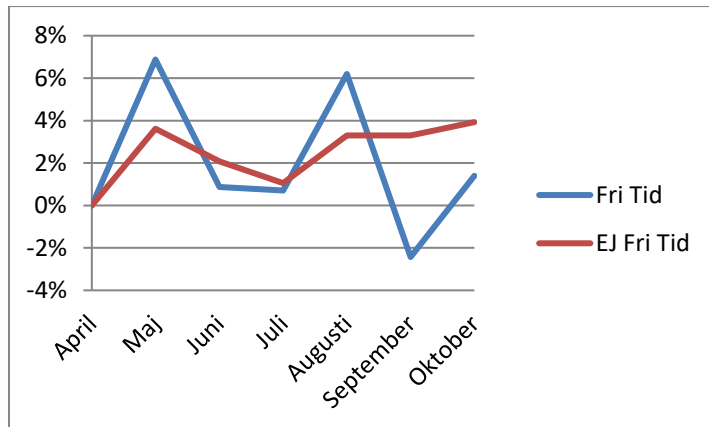
När det gäller utvecklingen av Fri Tid kontra Ej Fri Tid i Område Västervik Söder visar nedanstående diagram skillnaden mellan de trelag som använde Fri Tid jämfört med kontrollgrupperna som inte hade Fri Tid:

Gertrudsgårdens hemtjänst

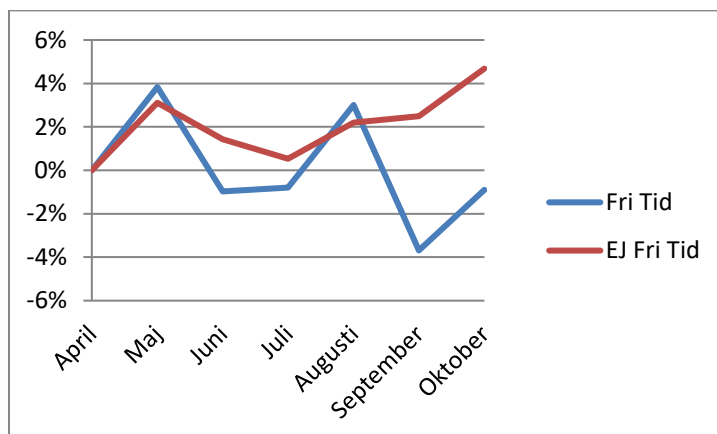
Således visar statistiken att utförd tid för de brukare som omfattades av Fri Tid på Gertrudsgårdens hemtjänst totalt sett minskade (med 6 procent) från april till oktober, medan den utförda tiden för de brukare som inte deltog i testet av Fri Tid ökade (med 8 procent).

Västervik Söder hemtjänst

Med andra ord visar statistiken att utförd tid för de brukare som omfattades av Fri Tid på Västervik Söder hemtjänst totalt sett ökade något (med 1 procent) från april till oktober, även om det varierar under perioden, medan den utförda tiden för de brukare som inte deltog i testet av Fri Tid ökade ännu mer (med 4 procent).

Totalt (Gertrudsgårdens + Västervik Söder hemtjänst)

Således visar statistiken att utförd tid för de brukare som omfattades av Fri Tid i Område Västervik Söder totalt sett minskade något (med 1 procent) från april till oktober, även om det varierar under perioden, medan den utförda tiden för de brukare som inte deltog i testet av Fri Tid ökade (med 5 procent).

Sammanfattning av testet

Både när det gäller erfarenheterna från handläggare och utförare samt statistik över utförda timmar har testet av Fri Tid varit en succé. Handläggare och utförare anser att det är det bästa som har hänt på mycket länge, då det sparar massor av tid och energi som tidigare har gått åt till att fylla i blanketter om behov av tid vilka ibland har behövt skickas fram och tillbaka mellan utförare och handläggare ett flertal gånger innan tidsjusteringen av beviljad tid är klar.

Testet har uppnått alla de fördelar som på förhand förutspåddes och ännu fler än det. Dessutom har inga av farhågorna uppstått.

Efter testet

Det som framkom när testet utvärderades i november 2016 var att det för handläggare var svårt att veta om en brukare i Område Västervik Söder omfattades av Fri Tid eller inte (eftersom det bara var tre trelag i området som gjorde det). Detta medförde vissa fördröjningar i handläggningen. Både handläggare och utförare var helt överens om att man ville utöka och permanenta Fri Tid så fort som möjligt. Efter det positiva utfallet av testet fortsatte Fri Tid även i övriga delar av Område Västervik Söder i väntan på politisk behandling.

Utmaningar

En aspekt som har framkommit är att det inte är möjligt att tillämpa Fri Tid när det gäller anhörighanställningar, då det ibland kan saknas insyn i dessa ärenden och den anhöriganställdes tid växlar mellan anställd och anhörig.

En annan utmaning är att om Fri Tid införs finns inte längre någon individuellt beviljad tid som sätter en gräns för hur mycket tid som kan utföras, om det är nödvändigt nu eller i framtiden. Dock kommer den beviljade schablontiden att finnas kvar och i och med att denna utgör ett genomsnitt av den utförda tiden för respektive hemtjänstinsats i kommunen så är den i högsta grad rimlig som styrmedel. Om det behövs ett incitament för att kontrollera så att den utförda tiden inte ökar i framtiden så går det att använda den beviljade schablontiden och ange att den inte får överstigas för en hemtjänstgrupps alla brukare sammantaget. Dessutom går det att kontinuerligt, månad för månad, följa de utförda timmarna i kommunen och för varje hemtjänstgrupp och vid behov avbryta Fri Tid.

Slutsatser

Fri Tid är en ”upppfinning” som har sett dagens ljus i Västerviks kommun. Det har på förhand funnits flera farhågor med modellen, men testet har bara visat på fördelar för handläggare, utförare och brukare i form av minskad administration, bättre arbetsmiljö och ökad kvalitet. Utifrån detta finns alla möjligheter att utöka Fri Tid till att omfatta all kommunal och privat hemtjänst.

Förslag till beslut

Att införa Fri Tid inom hela hemtjänsten från och med den 1 maj 2017.